

Universal Declaration of Human Rights - Adyghe

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Цыху Хуэфацэхэм Теухуа Дунейнсо Джэпсалъэ

1948

Federation of Caucasian Associations

Kaffed

Дунэенстэу къэрал зэгохъэныгъэм и зэфэсэу 1948 гъэм тыгъэгъазэм и 10-м ыцIагъэм къыцIаптагъ 217 А (III) зиномер унапгъомкIэ.

Цыф Фэшъуанэхэм Афэгъэхьыгъэ Дунэенстэу Джэпсалъэ

Дунэенстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм (ДКЪЗ) и Зэфэсым егъэлъ;

Дунэенстэу цыфыгъэм къыхиубытэрэ хэтрэ зы цыфи зэгохъэныгъи;

мы джэпсалъэр сыдигъун янэгу кIагъэтызэ, мыцI къыпцыхэнцырэ цыф фэшъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ янэлэ зэрэтырагъэтырэм, фашIырэ лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэнныгъэ гъогу кIэ зырагъэужьынэу;

хэгъэгу кIоцIхэми дунэенстэуми кIо къэсми нахьы зыпцызыужьырэ амалхэр зыфагъэшъхъэпэзэ мы зэгохъэныгъэм хэт къэралхэм ежъымэ ялъэкъхэри, яунашъо кIагъэтырэ нэмыкIрэ къэралмэ ялъэкъхэри къызэкIиубытэу, дунэенстэум и тэдэрэ чIапи мы цыф фэшъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ къыцIаптэным, лъэшэу ыцIэрагъэкIоным, ыцIагъэцIэным фэкъудынхэу,

цыф фэшъуанэхэм афэгъэхьыгъэу цыф жъугъэхэми лъэкъхэми язэфэдэ идеал

шапхъэхэр къэзыгъэуцурэ мы дунэенстэу джэпсалъэр.

1-нэрэ пычыгъу

Цыф пстэури шъхъэфитэу, ялъытэныгъэрэ яфэшъуанэхэмрэкIэ зэфэдэу къальфы. Акъыдрэ зэхэшIыкI гъуазэрэ ялэшъы, зыр зым зэкъош зэхашIэ азфагу дэлъэу зэфыпцытынхэ фае.

2-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи зэфэдэу фит мы джэпсалъэм хэт цыф фэшъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфигъэшъхъэпэнэу, зыпцыц расэм, ышъо, бзылъфыгъэ-хулъфыгъэу зэрэпцытым, ыбзэ, ышъгъ диным, политичнэ е нэмыкIрэ епIтыкIэу илэм, лъэкъэу е цыф купэу къызыхэкIыгъэм, мылъкоу илэм, къызыпцалъфыгъэм емылгытыгъэу зэхэдзынчъэу, фэгъэкIотэныгъэнчъэу.

Апц нэмыкIэу, къэрал шъхъэфити, нэмыкIым иунашъо кIэти, зышъхъэфитыжъыныгъэ (автономие) зымыли, нэмыкIрэу зы шъхъэфитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыд фэдэрэ къэралым ицIыфэу ыцIтми хэтрэ цыфи зэхэдзыныгъэ фашIы хъуцтэп зыпцыц къэралым иполитичнэ е юридическэ системэ е дунэенстэу къэралхэм азфагу ыцIрилэ статусым къыхэкIэу.

3-нэрэ пычыгъу

Псэуныр, шъхъэфитыныр, ыцIнэгъончъагъэр хэти ифэшъуан.

4-нэрэ пычыгъу

Хэти шчылыу илгытэ е шчылышылэ ибгыты хьуцтэн, сьд фэдэ шыкӀэуи шчылыгыэр, шчылӀ шэн-кьэщэфыныр зыми фэбдэ мыхьунэу кьоды.

5-нэрэ пычыгъу

Хэти лъэшыгыэ епхьэлӀэ хьуцтэн, жьалымыгыэкӀэ, цыфыгъэм кьемызэгъэу е инанэ зыгъэулышын фэдэкӀэ удзекӀэ, ац фэдэ тазыр теплъхьэ хьуцтэн.

6-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшъуаш тэдэрэ чӀанӀи цыфэу, юридическэ лицоу кьыщалгытэнэу.

7-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи кьэрал хабзэм инангхьэ шьэзэфэд ыкӀи кьэрал хабзэм кьэухъумэныгъэхэр зэхэдзынчгъэу, язэфэдэу зыфагъэпгхьэпэнэу фит. Хэти зэхэдзынчгъэу, зэфэдэу фэшъуаш мы джэнсалгъэм кьемызэгъэу, зэхэд зыхэлӀэ ЮфшӀангъохэм, ац фэдэ ЮфшӀангъомэ сьд фэдэуи атегъэгунхонми кьыщаухъумэнэу.

8-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгыэ иӀ хабзэ шгхьэлэм е кьэрал хабзэм кьыринэсырэ цыф фэшъуашэхэр зыукьорэ ЮфшӀангъо кьызахъулэкӀэ фитыныгыэ зилэ ухыякӀохэм зафигъэзэнэу, зыкьаригъэухъумэнэу.

9-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи лажьэ имылэу аубыти, агъэтӀыси, егъэзыгъэкӀэ нэмыкӀрэ чӀанӀэ афи хьуцтэн.

10-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгыэ иӀ ифэшъуашэхэмрэ ишгъэрылгхэмрэ аухэсы ыкӀи ежьым зы лажьэ кьытыралгхьэ зыхъукӀэ зыми шӀомылыкӀэу, зыми нунагъо кӀэмытэу, зыми имытелгхьэу шьт ухыякӀэ шгхьэфит исэфитыр зэфагъэкӀэ ыкӀи нафэу иӀоф ригъэплгынэу фэенэу.

11-нэрэ пычыгъу

1. Зы лажьэ/шӀэпхьэджагъэ зытыралгхьэрэ хэтрэ цыфи зухыижыным пае зыфэныкьонцт шьнэгъончгъагъэхэр зыщигъотынэу шьт ухынгъо нафэм икӀэхуэ, кьэрал хабзэм тетэу агъэкьончафэкӀэ хыеу кьалгытэ, мыхыашгъо кьыраплгырэн.

2. Хэти агъэкьуанчэ хьуцтэн, зешӀэ лгъэхъаным кьэрал хабзэкӀэ е дунэенстэу хабзэкӀэ шӀэпхьэджагъэу амылгытэнцгыгъэ зы Юф зеришӀагъэм е ышӀангъэу кьапцыхъу горэ зеримышӀагъэм кьыхэкӀыкӀэ. Хэти шӀэпхьэджагъэ зешӀэм фэгъэуцугъэу шьтыгыгъэ тазырым нахьыбэ тыралгхьэ хьуцтэн.

12-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи и гъэшӀэ унае, нунагъо, нунэ е зэрэзэрашӀэхэрэ шыкӀэхэм шгхьэусыгъончгъэу зыри кьыхэлэбэ хьуцтэн, инанэ, ыцӀэ кьелусэ хьуцтэн. Хэти фитыныгыэ иӀ мыщ фэдэ кьыхэлэбэныгъэхэм кьэрал хабзэкӀэ зыкьацаригъэухъумэнэу.

13-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгыэ иӀ зы хэтрэ зы кьэрал ичӀыналгъэ шгхьэфитэу шьзекӀонэу, шьпсэунэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иӀ ежыи ыкӀэрал и ахэтэу тэдэрэ кӀэрал и ыкӀоцкыӀынэу ыкӀи икӀэрыкӀэу кыыгъэзэжыӀынэу.

14-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иӀ жьалымыгъэ/лые кырахынэу зыхъурэм, нэмыкӀрэ кӀэрал ынгъхъэ ригъэзынэу, ыгъхъэегъэзныгъэ амалхэр зыфигъэшгъхъэпэнэу.

2. Ау ишгъышкыӀаӀкӀэ политичнэу ымыт иӀэшхъэджагъэхэм е дунэепстэу кӀэрал зэгъхъэныгъэм имурад, ибзышхъэхэм кыемызэгърэ юфшӀаӀгъохэм кыахэкӀырэ дэоданшгъэхэмкӀэ мы фитыныгъэр зыфэбгъэшгъхъэпэнэу хъуцтэн.

15-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иӀ зы кӀэралым иӀцыфэу ыцгынэу.

2. Хэтрэ цыфи иӀцыфэу ыцт кӀэралым ыгъхъэусыгъончъэу хэбгъэкӀы е нэмыкӀрэ кӀэралым иӀцыф хъунэу иӀэ фитыныгъэм хэбгъэны хъуцтэн.

16-нэрэ пычыгъу

1. Зыныбжъ икыутгъэ хэтрэ бзылъфыгъи хъульфыгъи фитыныгъэ иӀ кызыыхэкӀыгъэ лъэпкыым, иӀцыфэу ыцт кӀэралым е динэу ылыгъым кыыхэкӀэу зы пэрыогъун кыфэмыуцоу, фитэу кышцэнэу, дэкӀонэу, унагъэ ышӀэнэу.

2. Зэрэцэн-зэдэкӀоным фэгъэхыгъэ зэзэгъныгъэр (нэчыхъэр), зэрэцэцт-зэдэкӀоцтхэм ежмэ я ыгъхъэфитыныгъэ ыгъышкӀэрэ яшӀоигъоныгъэ икыурэкӀэ агъэпсы.

3. Унагъуэр, цыфыбэ-лъэпкӀ псэукӀэм и лъэбжъэ ыгъхъаӀэшгъы, ар цыф жьутгъэми кӀэралым и кыеухъумэ.

17-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иӀ ежым иунаеу е нэмыкӀрэхэр иӀэхъэгъоу мылгъу зригъэӀэнэу.

2. Хэтрэ цыфи ыгъхъэусыгъончъэу имылгъу кыышхы е хэбгъэны хъуцтэн.

18-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи гушшысэ, зэхашӀэ ыкӀи дин фитыныгъэ иӀ. Мы фитыныгъэм кыызэкӀеубытэ изакъоу е купэу, нафэу е унаеу (ыгъэфэу) итхьафэӀорышӀэнхэр, идинкӀэ шӀаӀхъэхэр нэрылгъэгъоу аригъэшӀэн, ыгъээзкӀэн фитыныгъэри.

19-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иӀ зэрэфаеу гушшысэнэу, игушшысэхэр кылотэнэу. Мы фитыныгъэм кыыхеубытэ цыфыр игушшысэхэм фэшӀыкӀэ зыми кыымыгъэгумэкӀынэу, кӀэралыгъэ гъунапкыэхэм ямылгытыгъэу шӀэныгъэхэр, гушшысэхэр сыд фэдэрэ гъоукӀи кылыгъхъон, кыыгъотын, зыӀэрыгъэхъан фитыныгъэри.

20-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иӀ Ӏэшэнчъэу, зэо-бэнэнчъэу зэфэсынэу, хасэ зэхинцэнэу, зэхэнцэгъэ хасэм хэхъэнэу.

2. Хэти зы хасэ хэхъэнэу ебгъэзы хъуцтэн.

21-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI занкIэу ежым е фитэу кыыхыхыгъэ лыкIомэ яIэклэ кьэралым изегъэкIон Iофхэм ахэхьэнэу, ахэлэжьэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI икьэралн цыф жьугъэмн Кьыфызэригъэнэпрэ амалхэр зэхэдзынчъэу, пстэумн афэдэу зыфигъэшъхьэнэу.

3. Хьыкумэт Iэшъхьэтетныгъэм илбабжъэр кьэралым и цыф жьугъэм ипIонгъоныгъ ары. А ипIонгъоныгъэр кьэнафэ шъэф шыкIэм тет хэхыныгъэ фит зафэхэу е цыфмэ япIонгъоныгъэхэр шъхьэфит-исэфитэу кьызэрэгъэлъэгъоншъуцт нэмыкIрэ шыкIэхэу, зыныбжъ икьугъэ цыф пстэумн афызэлухыгъэу, яIэлэтхэмн зэфэдэ кIуачIэ яIэу, шIэлъэ гъэнэфагъэкIэ кьытырагъэзэжырэхэмкIэ.

22-нэрэ пычыгъу

Цыф жьугъэм зэрэщыщым елгытыгъэу хэтрэ цыфи социалнэ кьэухъумэныгъэ фэшъуаш. Кьэрал кIуачIэклэ е кьэралыгъомэ язэдэлэпыIэклэ ыкIн хэтрэ кьэралн ежым игъэпсыкIэрэ намалхэмрэ ялгытыгъэу хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI инанэрэ ицыфыгъэрэклэ гупсэфэу зэрэзнужыын ылъэкIыщт экономикэ, социалнэ ыкIн шIэнхабзэ IофкIэ зыфэныкьонцт амалхэр рагъэгъотынэу.

23-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI лэжьэнэу, фитэу иIоф кыыхыхынэу, зэфагъэкIэ ыкIн фэшIу амалхэмкIэ лэжьэнэу ыкIн Iофынчъагъэм кьыщаухъумэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI зэхэдзынчъэу зэфэдэ Iоф фэшI зэфэдэ уасэ кьыратынэу.

3. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI ежыри нунагъун цыфым фэшъошэн псэукIэ иIэу зыгъэнсэун, ищыкIагъэ хъумэ зылыIэсыншъунэу цыт сыд Фэдэр социалнэ кьэухъумэныгъэхэмкIэ клэгъэныгъагъэу зы псэукIэ амал кьэзытын зылъэкIынэу зы лэжьэпкIэ фэшIу кьыIэрыхьэнэу.

4. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI ежыи ишIуагъэ пае хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхинчэнэу, ац фэдэ зэхэщагъэм хэхьэнэу, хэтынэу.

24-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI зигъэпсэфынэу, ынэгу зыригъэужынэу, пстэумн афэмыдэу илэжьэгъу шIэлъэ цыф фэшъуашэ шапхъэм итэу кьыфагъэпсынэу, шIэлъэ гъэнэфагъэкIэ илэжьапкIн кьыратызэ гъэпсэфакIо дэкIынэу.

25-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ нI ежыри нунагъун узынчъэн, тхъэгъо фэшъуашэ иIэу псэун пае шхыныгъо, шъуашэ, унэ ыкIн медицинскэ IэныIэгъу ыгъотынэу. Хэти фитыныгъэ нI, Iофынчъагъэ, сымэджагъэ, фыкьуагъэ, лыгъобагъэ, шъузбагъэ, жьыгъэ ыкIн ежым имылэшIагъэ Iофыгъомэ кьахэкIэу амалынчъагъэ, тхъэмыкIагъэ кьылысэу щыгмэ кьаухъумэнэу.

2. Ныхэмрэ сабийхэмрэ фитыныгъэ яI ялыеу кьыкIэлгышIыгъынхэу, кьыдэлэпыIэнхэу. Зэрэщэгъэ зэлI-зэшъуз ибынэун зэмышъхьэгъусэмэ кьальфыгъэун цэрэт, сабий пстэумн а зы социалнэ кьэухъумэныгъэ амалхэр язэфэдэу афагъэшъхьанэ.

26-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фит гъэсэнныгъэ зэригъэгъотынэу. Анахь макIэмэ пэублэ ыкIн лъэбжъэ гъэсэнныгъэр ахъшэнчъэу арагъэгъоты. Пэублэ гъэсэнныгъэр уимылэнкIэ амал имылэу, егъэзыгъоу цыт. Техникэ ыкIн IэшIагъэ гъэсэнныгъэр хэти фызэлухыгъэщт. Аншгъэрэ гъэсэнныгъэр зэхэдзынчъэу хэти фызэлухыгъэу щытын пае ежым исэнаун (талант) елгытыгъэу.

2. Гъэсэныгъэр цыфым ицфыгъэм икъоу зыригъэужьыным фэшюу гъэпсыгъэу ыкӀи цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэ пгъхьаӀэхэмрэ афашырэ уасэр, лъытэныгъэр ыгъэлъэшыным, кӀиӀгъэпӀтэным фэунэтӀыгъэу цытын фæе. Гъэсэныгъэм цыфхэр ригъэгущӀун фæе расэ истэуми, лъэшкӀ истэуми, дин кун истэуми азфагу гулътэ, зэгурыӀо, зэфэшӀуныгъэ, зэныбджэгъугъэ дэлъынэу ыкӀи мамырныгъэр къыхуымэным пæе дунэенстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм ригъэкӀокӀырэ лъэжыгъэм зыригъэужьэу цытын фæе.

3. Сабиймэ арагъэгъотыцт гъэсэныгъэр зыфэдэцтыр къыхэзыхынэу фитыр, истэуми апэрэу янэрэ-ятэрэ ары.

27-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иӀ цыф жъугъэ шӀэнхабзэ псэукӀэм фитэу хэхъэнэу, хэлэжъэнэу, гъуазджэр зыфигъэпгъхьэнэу, шӀэныгъэ зыужьыныгъэм хэлэжъэнэу ыкӀи ар зыфигъэпгъхьэнэу.

2. Хэти фитыныгъэ иӀ ежым къыгъэпӀыгъэ шӀэныгъэ, жабзэ (литературэ), гъуазджэ ӀэшӀагъэхэм мылгъоу, икӀэу, уасэу, лъытэныгъэу къапакӀорэр кыфаухъумэнэу.

28-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшгуаш мы джэпсалгъэм къыпцыхэцырэ цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зрагъэцӀкӀэпгъунэу зы социалнэ ыкӀи дунэенстэу гъэпсыкӀэ системэ цыӀэнэу.

29-нэрэ пычыгъу

1. Хэти ежы ицфыгъэ фитэу ыкӀи икъоу зыригъэужьынэу амал къезытырэ цыф жъугъэм и къэралми финшӀэжып фæу пшгъэрылгъэр иӀэх.

2. Хэти ифэшгуашэхэр зыфигъэпгъхьэнэ ыкӀи ифитыныгъэхэр зэрихъэ зыхъукӀэ, нэмыкӀми яфэшгуашэхэмрэ яфитыныгъэхэмрэ афадэн, ахэм лъытэныгъэ къафегъэпӀыгъэн ыкӀи демократичэскэ цыф жъугъэм зэдыриӀэ шӀэнхабзэр (этикэр), цыф жъугъэ гъэпсыкӀэр, цыпакӀэр егъэпӀокӀоным намалхэр къэхуымагъэ хъуным пæе фэшӀэу къэрал хабзэкӀэ агъэнэфагъэ гъунапкъэмэ яныхъгъэу цытыцт.

3. Сыдэуцтэуи орэхъу, мы цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфэбгъэпгъхьэнэ, зепхъэ хъуцтэн дунэенстэу Къэрал Зэгохъагъэм и гурылгъ-гурыпӀэхэмрэ ибзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ) адимыпгъэу, апэшӀуекӀоу.

30-нэрэ пычыгъу

Мы джэпсалгъэм къыхиубыгъэрэ зы хэбзэ гъэуцугъи зыгурыбгъаӀо хъуцтэн мыц къыпциӀотыкӀыгъэ хэбзэ гъэуцугъэмэ ацыц горэр ыӀэтынэу, нукъонэу хэтрэ зы къэралн, куш, нэбгыри фитыныгъэ риты фэдэу.